

AITORTZA EZA

Bigarren tortura hori

Iruñeko Alde Zaharrean bildu gara Gloria Bosque, Marilo Gorostiaga eta Ainara Gorostiagarekin, Nafarroako Torturatuen Sareko kideekin. Hurrenez hurren 1973an eta 1975ean, 1994an eta 2002an torturatu zituzten.

Ondorengo urteetan torturak haien bizitzetan izandako eraginaz mintzatu gara, adituen esanetan “torturaren motxila bizitza osorako baita”. Torturatu egin dituztela, horren aitortza nahi dute bai ala bai.

 XABIER LETONA DANI BLANCO

Gloria Bosque hartu du hitza eta zuzen jo du 1973ko atxiloketara. Orduan FRAP Espainiako Estatu mailako talde armatu iraultzaileko kidea zen. “Bost egunetan oso gogor torturatu ninduten, baina ni indartsu nengoen ideologikoki eta ez zidaten ezer atera. Hori harrotasunez bizi izan nuen, baina ez nintzen ohartu torturak ekarriko zidanaz. Bigarren aldian, 1975ean, okerrago eraman nuen”.

Iruñeko Udalak frankismoaren aurka jarritako kereilan parte hartu zuen Bosque 2017ko martxoan: “Egindako guztia kontatu behar zen eta hustuta gelditu nintzen, oso ukitua utzi ninduen. Gero Nafarroako Legebiltzarrean hasi nintzen hitz egiten [2017ko apirilean] eta ezin nuen, ez nintzen ongi sentitzen, eta gainera, ez nintzen ba negarrez hasi! Eskerrak Meritxek [testigantza ematen zuen beste torturatu batek] eman zidan besarkadari!”.

TORTURATIK ZIEGARA

Torturaren ondorenari espetxean ekin zioten hiru emakumeek. Bosque: “Espetxeke lehen 20 egunetan uste nuen zoratuko nintzela. Eta pentsatzen nuen: ‘Edo zoratuko zara edo zure buruaz beste egingo duzu’. Ideologikoki ez nengoen

1973an bezain gogor eta hori klabea da”. Marilo Gorostiagak une zehatz horren garrantzia nabarmentzen du: “Gogoan dut polizia-etxetik Carabanchelgo espetxera joan eta bertan harrera batzordeak emandako zaintza itzela izan zela niretzat, oso oso garrantzitsua”. Eta Ainara Gorostiagak oso desberdin bizi izan zuen unea: “Polizia-etxetik Soto del Realera eraman nindutenean trauma ondorengo estresa nuen, baina ez nuen nire torturez hitz egin han ziren bi pertsonekin. Gainera, ni zoriontsu nintzen kartzelan egoteaz, hori paradisua zen”.

ETA GEROAGO KALERA

Kalean ere ekin behar dio bizitzari torturatuak, ustez libre, baina torturaren iraganera kateatua: “Bigarren aldian oso indartsu ateratu nintzen espetxetik –dio Bosque–. Sozialki oso garai indartsua zen [Trantsizioa], uste genuen iraultza egingo genuela, gizartea bor-bor zegoen eta horrek ere laguntzen zuen tinko eusten. Hori bai, sumatzen nuen nire atzean pausoak entzunez gero larritzen nintzela. Psikiatra batek Rorschach testa ere egin zidan: ‘Nabari da une oso gogorra pasatu duzula, baina nik ongi ikusten zaitut’”.

“Zure ohiko bizitzan –gaineratzen du

hunkituta Marilok– agian ez zara ohar-tzen, baina une zehatz batzuetan, hainbat arrazoi tartean, hortxe agertzen da tortura. Ziegan zinenean inkomunikatua, sarraila eta ate zarata handiak entzuten ziren, eta orain ere antzerako zerbait entzun eta beldurra sentitzen dut. Oraindik ere, uniforme berde bat ikusi eta, ufl, larritzen naiz, trafikoko guardia izanik ere”.

Beldurrak eta urduritasunak sarri jarri dute Bosque ere: “Manifestazioetan polizia agertzen zenean alde egiten nuen, sekulako kakalarria sartzen zitzaidan eta ezin nuen nire burua kontrolatu. Gogoan dut pasaportea atera behar nuela Iruñeko Gobernu Zibilean, eta ezin nintzen hara sartu, hainbatetan joan eta atzera egin nuen, ezin beldurra kontrolatu. Azkenean aitarekin joan eta lortu nuen. Baina adinean aurrera egin ahala zaurgarriagoa ere bihurtzen zara. Lo egiteko noizean behin lasaigarriak hartzen hasi nintzen 70eko hamarkadan eta oraindik tarteka jarraitzen dut hartzen”.

Ia 50 urte geroago mamuak hor dira Bosqueren ingurumarian: “Duela bost urte, atariko telefonotik norbaitzuk txantxetan tinbrea jo eta ‘Polizia, ireki!’, esan zuten. Ez zen Polizia, baina nik ez nien ireki. Eta duela bi urte auzoko batek esan zi-

dan nire solairuan Polizia ikusi zuela, eta ni neure artean larri, "nire bila etorriko ote dira?". Etxeratu aurretik bi ordu pasatu nituen auzoan bueltaka, urduri. Gero jakin nuen tratatu txarren kontu batengatik aritu zirela gure atarian".

Ainara Gorostiagak ere badu zeresanik egunerokoaz eta hala adierazi zuen 2017ko emakume torturatuen legebiltzarreko agerraldian: "Ikasi dut horrekin bizitzen. Ikasi dut iluntasunak beldurra ematen didala, eta ikasi dut argiarekin lo egiten. Biolentzia zantzuak ikusi edo sentitzen ditudanean arnasa hartzen ikasi dut. Ikasi dut alabari esaten plastikozko poltsa batekin jolas egin eta buruan jartzen duenean oroimen txarra ekartzen didala. Eskuak begietan jartzen dizkidatenean, haiek aldentzera ikasi dut. Ikasi dut ez dudala gustuko lau hankatara jartzea, zergatik ez dudan gustuko urpean ibiltzea, buelta ematen dut ikusten ez dudan norbaitek atea irekitzen didanean...". Eta irakurleak leitzen badu ondoko orrialdean dagoen bere tortura testigantza, zalantzarik gabe, hobeto ulertuko ditu Gorostiagak esandakoak.

Ainarak argi du: "Torturaren aurreko bizitza eta ondorengoa dago: hainbes-

te markatu gaitu! Nire kasuan kostatzen zait gutxiago egin zidatenaz hitz egitea, emozionalki horrek ekarri didanaz baino; niretzat alde emozionala da gogorrena. Torturaren inguruko gaiekin ari zarenean, haserrekorrako sumatzen dut nire burua; eta hori ezagutzeko gai naizenean, lasaia gozatzen naiz".

ITZIARREN SEMEA...

...tinko ta isilik egoiten. Abesti ezagunaren itzala ere haien inguruan ari da jira-biran: "Gloriak lehen aipatu du -dio Ainarak- berak lehenengo atxiloaldian aguantatu zuela eta ez zuela ezer esan... baina hor ez zara inor, nahi dutena egiten duten zurekin. Niretzat, izen batzuk bota behar izatea eta horren ondorioz pertsona horiek kartzelarekin ordaindu behar izatea... hori izan da gogorrena".

Sistemaren erantzukizuna azalera ekarri du Ainarak: "Torturaren auzian, ez dago polizia bakarrik, sistema oso batek babesten du hori, auzi-medikuak hor dira, epaileak... Espetxean, adibidez, sartu eta bi egunera mediku bat etorri zen isolamendu ziegara eta soilik atearen zirrikitutik begiratuta artatu ninduen: gazura edo sueroa eman zidan. Handik egun ba-

tzuetera, nire abokatuarekin egon ahal izan nintzenean, espetxeari zuzendutako eskaera egin nuen, miaketa zehatz batzuk egitea eskatu nuen, ea horrela jasandako tratatu txarrak ikusten ziren. Ez nuen inoiz erantzunik izan".

Normal bizi nahi dute, baina aitortza- ren borrokan eta esperantzan bizi dira, bakoitza bere sentipenekin. Marilok argi du: "Nik ez dut biktima izan nahi, hori haiei garaipena ematea da eta. Ez dut nahi jasandako tortura haiek nire egungo bizitza eta etorkizuna baldintza dezaten. Bai, torturatuak izan ginen, baina ez dut bizitza osoa honekin gainean bizi nahi. Normal bizi nahi dut".

Bosque sutsu mintzo da, barrutik, minenez, ikerketa eta aitortza eske: "72 urte ditut eta torturarik handiena da ez zaigula aitortzen egin digutena, horrek txikitu egiten nau eta gero eta jasangaitzagoa egiten zait. Aitortuko dute noizbait tortura? Presioa badute gutxienez, zerbait mugituko dira". Ainarak honakoa luzatu zuen Foru Legebiltzarreko oholtzatik: "Mina egina dago, baina gizarteak begiak zabal ditzala eskatzen dut eta onar dezala tortura hemen dagoela, ez dela bakarrik Guantnamoko kontua". ●

Nola torturatu ninduten

GLORIA BOSQUE

"1975eko azaroa, Valladolid. Hotz egiten du, baina hotzez dar-dar egitea gutxiene da. Biluzik nago hiru agenteren aurrean. Orain besoak gurutzean, orain oinak kanporantz jiratuta eta oinez biribilak egiten, orain belauniko eta kiribilduta, atzetik begiratu eta barre egiten duten bitartean. Kolpe jarioak azala erretzen du. Hitz egin, esaten dute, hitz egin. Baina bortxatutako aho honetatik soilik garrasiak ateratzen dira. Berriz gatza, aurpegi guztian, begietan, ahoan, eztarriraino. Erremintzen du, erretzen du, itolarria, gainetik kendu beharrean nago, mina erauzi. Baina eskuak atzean darraite, lotuak, sorgortuak.

Agian horrela hilko nahiz, agian gaur, gatzak erretako ahotsarekin eta gorputza kolpez josia. Jadanik ez naiz oihukatzen saiatzen. Aski dut airea biriketara iristen bazait. Gertukoak ditut buruan, eta Iruñea, mendia, lasterka egitean hartzen genuen aire hotz eta garbia... Zapultekoak begiak irekitzen dizkit.

Bera da berriz ere. Ez lokartzeko, oihu eginez. Bizitzea zer den ikasi behar dugula nagiek eta gaizkileek. Urrats batzuk urrundu eta trapu zikin batekin itzuli da. Tanta dariola. Belaunetaraino doan bero hezea sentitzen dut eta badaikit berriz egin dudala pixa gainean. Irri egiten dute. Kexu dira, gaizki usaintzen dudala. Iraintzen naute, urde halakoa, ukitzen naute, popatik emateko ere ez duzu balio, nire pixarekin ziprztintzen naute, zerri zikina.

Ezin dut gehiago. Bukatu nahi dut. Buka bedi sufrimendu hau. Hil nahi dut. Handienak kokotsetik heldu eta ahoa zabaltzen dit zakar. Latza eta hezea den zerbait sartu dit. Uste dut trapua dela eta nire oihuak estaltzen ditu. Jarri iezaiozu baita ere eskuoihala, entzuten dut itzalak eta ilunak ziega irentsi aurretik. Buruan eskuoihal bustia dut, trapua ahoan sartuta, eskuak lotuta, gorputza kolpez txikitua, iraindua, ahitua, beldurrak jota. Zer dator orain?".

Iruñeko Udalak 2017an frankismoaren aurka jarritako kereilan jasotako testigantzen zati bat da honakoa. Bosque FRAPeko kidea izan zen eta Espainiako Poliziak 1973an ere atxilotu eta torturatu zuen. Honako hauek, 1975eko atxiloaldiaren tortura testigantzak dira. Bi urte egin zituen espetxean.

AINARA GOROSTIAGA

“Begiak tapatzen zizkidan moxorroa izan zen polizia-etxeko lehen hiru egunetako nire jantzi ia bakarra. Lehen hiru egunetako galdeketa guztietan biluzik izan ninduten. Laugarrena jantzita, eta pixa egin nuen ganean. Falta zitzaidan egun eta erdi galtza bustiekin iragan behar izan nuen. Esan zidaten bi eta hamalau guardia zibil artean ari zirela galdekettetan, nik ezin nuen ikusi bakarra ere. Torturak zer ziren jakitea nire esku zegoela esan eta kolpeak hasi ziren, poltsa sesioak, sentadillak, oihiak, elektrodoak, postura behartuak, pistola, borra, sandwich-a, mehatxuak, lau hankatan... tarte txikiak egon nintzen ziegan, eta gainera ezin nintzen etzan. (...)”

Nire gorputza anestesiatua bezala zegoen, bularretako ukituak sentitu ere ez nituen egiten. (...) Ezin nuen gehiago, ni hiltzeko esan nien, ez nekiela ezer. Ahulki batean jarri ninduten eta poltsarekin hasi berriz, asfixiatzen nintzen eta pultsua hartzen zidan guardia zibilak “hau badoakigu, badoakigu” oihiukatzen zuen. Eta bai, nik hil nahi nuen. (...)”

Beste tortura saio batean buruan ematen zidaten bildutako egunkari gisako batzuekin, eta kolpeak nik emateko esaten zidaten haiek nekatuta zirela, eta nik nire burua astintzen nuen, gogor, eta

kolpatzean lasaitua sentitzen nuen. Bixia da, antsietatearen ondorioz ezpainei hoska egiten nien, azazkaletako azala altxatzen nuen eta zauriak egiten nituen, eta esaten zidaten uzteko hori egiteari; beldur ziren markak gelditzearekin. (...)”

Lau hankatara jartzen ninduten eta makil bat jarri ipurmasailen artean, esanez uzkitik sartuko zidatela, behin eta berriro guardia zibilaren semea izango nuela errepikatuz, edo inoiz ezingo nituela umeak izan. Berotzen nituela. Atzetik hurbiltzen zitzaizkidan sartze imintzioak eginez. Bularretako ukituak eta nire gorputzarekiko esanak etengabeak ziren. Lau alditan jarri zizkidaten elektrodoak, oinak balde batean sartu eta kableak bizkarrean, besoetan edo bularretan bilduz. Une batean piztu ere egin zuten sistema eta sortu zidan histeria sekulakoa izan zen, nahiz eta haien esanetan ez zioten indar handirik eman. Behin arrastaka eraman ninduten ziegara, ni ezin bainintzen mugitu. (...)”

Kolpeak gogorrak izan ziren, tortura fisikoa oso gogorra, baina gogorrena, gainditzea gehien kosta zaidana, nik emandako izenekin beste bost pertsona atxilotuak izan zirela eta nik pasatakoa pasatu zutela; sei hilabeteko umeari ama kendu zioten hiru hilabeterako eta aita bi urterako”.

2002an atxilotu zuen Guardia Zibilak eta Madrilén eduki zuten. Bi urte egin zituen espetxean.

MARILO GOROSTIAGA

“Nire lagunak entzunda ia pentsatzen dut ez naizela torturatua izan, ez ninduten biluztu, ezta bortxatu ere, baina beste gauza batzuk bai egin zizkidaten... kolpeak alde guztietan, buruan, osti-

koak, poltsa, mehatxuak, irainak... Poltsa apurtzen nuen, baina orduan gogorrago ematen zidaten. Emakume batek parte hartu zuen galdekettetan eta hori egin zitzaidan gogorrenetakoa. Etengabe iraintzen ninduen, gizona eta itsusia nintzela, eta bere kideei eskatzen zien gogorrago jotzeko, gezurretan ari nintzela eta.

Abendua zen, baina atxiloaldi osoa mauka motzean pasatu behar izan nuen, gau eta egun. Eta denbora guztia zutik. Eta duzun errudun sentipena!, ziegetara etorri eta zu beharrean beste bat eramane eta zuk sekulako lasaitua hartu duzulako. Behin, paretari begira nindutela, kolpe handi bat eman zidaten buruarekin paretaren aurka, sudur-trenkadan fisura bat eraginez.

Hurrengo goizean furgoirra, negua zen eta ni mauka motzean, baina hala ere, leihoak irekita zituzten. Beste emakume bat ere ekarri zuten, Juli Makuso, eta esan zidaten hari haluzinogenoak eman zizkiotela. Haluzinazioak ikusten zituen eta oso gaizki pasatu zuen; orduan ere, emakume guardia zibilak esaten zidan lagunak izan gintezkeela.

Nire burua nolabait babesteko, deklarazioa nire izen osoarekin sinatu nuen, nahiz eta hura ez zen nire sinadura. Gero Caranbanchelgo espetxera. Tratuaren seinaleak agerikoak ziren, oka egin nuen sartzean eta gibela handitua nuen. Auzi-medikuak berak jarri zuen tortura salaketa. Urtarrilaren 11n eraman ninduten epailearen aurrera, Madrilgo Castilla Plazako epaitegietara.

Epaileak salaketa hauen harira deitu zidanean, haren asmo bakarra zen nik esatea gertaera horiek Iruñean egin zizkidatela eta ez Madrilén, bestela bere eremuko izango zen eta ikertu egin beharko zituen. Azkenean auzi-medikuak ez zuen salaketarekin aurrera jarraitu, esan zidan salaketak egin zituzten beste auzi-mediku batzuei gero bizitza asko zaildu zietela eta ez zuela aurrera jarraituko. Salaketa artxibatu egin zen”.

Guardia Zibilak atxilotu zuen Iruñean eta hamalau urte pasatu zituen espetxean. Ainara Gorostiaga eta Marilo Gorostiagaren testigantzak Nafarroako Legebiltzarrean 2017ko apirilaren 7an Foro Sozialak antolatutako ekitalditik jaso dira. Beste hainbat emakumeren testigantzak ere izan ziren eta hemen ikus daitezke horietako batzuk:

NAFARROAKO TORTURATUEN ESKAERA

Ikertu eta aitortu

2019an sortu zuten Nafarroako Torturatuen Sarea eta taldeak lortu du torturatuen oihua kalera eta erakundeetara helaraztea. Helburu nagusia argia da: egindakoaren aitortza, justizia, erreparazioa eta ez errepikapenaren bermea. Badakite zaila dela, baina bidea has dezatela aldarrikatzen dute, eta horretarako Nafarroako Gobernuari eskatzen diote egin dezala Nafarroako torturatuei buruzko ikerketa.

 XABIER LETONA

Nafarroako Gobernuak badu nora begiratu, 2016an Eusko Jaurlaritzaren Bakegintza eta Bizikidetzako Idazkaritza Nagusiak, 1960tik eta 2013rako epean EAEn izandako tortura kasuei buruzko txostena egitea enkargatu zion Kriminologiaren Euskal Institutuari. Paco Etxebarria, Martin Beristain eta Laura Pegok zuzendu zuten lana. Epe horretan 3.577 herritarrek jarritako 4.113 tortura salaketa bildu zituen txostenak, horietako 500 bideoz jasoak eta 202ko lagin bati, Istanbulgo Protokoloa egin zioten.

Txostenaren esanetan, “202 pertsona horietatik 197k atxilotuta inkomunikatua zehar izan zuten tortura-esperientziaren benetako eta egiazko kontakizuna egin dutela uste da”. Lagina, jakina, kopuru orokorraren ispilu da, eta horra hor txostenaren balioa. Euskal Herrian torturari buruz inoiz egin den azterketa sakonena da eta ondorioak ugariak. Haietako bakarra azpimarratuko dugu hemen: sinesgarria da Guardia Zibilak epe horretan 1.589 pertsona torturatu zituela, Espainiako Poliziak 1.561 eta Ertzaintzak 310.

Foru Gobernuak bazuen nora begiratu, beraz, eta aurreko legealdian, Uxue Barkosen gobernuak EAEkoaren antzeko enkargua egin zien Kriminologiaren Euskal Institutuari (EHU) eta Nafarroa-

ko Unibertsitate Publikoari, torturari buruzko ikerketa egin zedin 1960tik 2017ra, horretarako 30.000 euro jarritz. Espainiako Gobernuak (PP), Nafarroako Ordezkaritza medio, helegitea jarri zion ikerketa ahalbidetzen zuen arauari eta Nafarroako Justizia Auzitegi Gorenak bertan behera utzi zuen araua. Azkenean, alabaina, oroimen historikoan oinarritutako zirrikitu bat topatu zuen Ana Olloren Herritarrekiko eta Erakundeekiko Harremanetako sailak eta bideratu zen 1960-1978 epearen ikerketa.

Txostenaren Ondorio nagusia honakoa da: 153 herritarrek 164 tortura kasu salatu zituzten, hau da, batzuk birritan torturatu zituzten. EAEn ez bezala, hemen bi pertsonari bakarrik egin zitzaion Istanbulgo Protokoloa. Bistan da, oro har, EAEkoaren bidetik egindakoa bada ere, askoz azterketa xumeagoa dela, eta Kriminologia Institutuak berak aitortzen du seguruenik salaketa gehiago daudela epe horretan eta aholkatzen du ikerketa 2013ra arte luzatzea.

Baina Nafarroan 164 kasu baino askoz gehiago daude. Euskal Memoria Fundazioak torturari buruzko beste lan handi bat argitaratu zuen 2016an eta hartan, Euskal Herrian 4.643 pertsonari eragiten dieten 5.657 tortura kasu identifikatu dituzte 1960-2014ko epean. Hau da, pertsona asko hainbate-

tan torturatu zituzten eta bateren baten kasuan bost aldiz. Bada, horietatik, 693 Nafarroako kasuak dira, eta Nafarroako Torturatuen Sarearen arabera, 1.000tik gora izan daitezke.

NON DAGO MIKEL?

Iruñeko aretoan, hunkituta, ikusleak txaloka hartu du *Non dago Mikel?* filmaren amaiera. Filman ez zegoen adin batetik gorakook sarri ikusi eta entzun ez dugunik, baina ostera ere torturaren irudia ikuslearen errailetan iltzatzea lortu zuen. Ez zen nahikoa semea torturaz hiltzea, eta amari “bila ezazu objektu galduetan” ihardetsi zion guardia zibilak ankerkeria noraino eraman daitekeen erakutsiz; Ion Arretxeren testigantzak oroitu digu edonor izan daitekeela; eta Jorge Argote Guardia Zibilaren abokatuaren prentsaurrekoa, estatuak torturari emandako inpunitatearen lekuko da.

Filmarekin egileek, halaber, asmatu zuten Pedro Gómez Nieto Guardia Zibilaren kapitaina eta Juan Alberto Perote Cesideko buruaren arteko elkarriketa hedabideetara eramanez. Audio hartan Gómez Nietok hostasun eta normaltasun handiz onartzen zuen Mikel Zabala Guardia Zibilaren eskuetan hil zela, poltsaren tortura egiten ari zirenean, eta nola hori ohiko praktika zen. *Público* egunkariak argitaratu emandako audioa-

ren harira, Nafarroako Legebiltzarrak lehenbiziz eskatu zuen aho batez Zabalzaren heriotza ikertzea. Ekainaren 26an, halaber, torturaren inguruko adierazpen bat aho batez onartu zuten Nafarroako Parlamentuko Mahaia eta Bozeramaileen Batzordeak. 2021. urtean era horretakoak lorpen gisa saltzea ere bada komeria eta egoera non den ere erakusten du.

Nafarroako Torturatuen Sarea hainbatetan atera da kalera, 2020ko mar-

txoan 1.000 aulki huts jarri zituen Gazteluko Plazan, eta hainbat manifestazio jendetsu ere deitu ditu. Azken agerraldia iragan ekainaren 26an izan zen, Torturaren biktimei babesa emateko Nazioarteko Egunaren harira. Beti eskaera bera dago oinarrian: Ikertu eta aitortu. Nafarroako Gobernuari dagokio ikerketa bururaino eramatea, baina jadanik legealdiaren bi urte iragan dira eta ikerketa eskaerak zain jarraitzen du bulegoren bateko tiraderaren batean. Unai

Hualde Foru Legebiltzarreko lehendakariak egin die harrera nafar torturatuei, Maria Chivite lehendakariak ez oraindik, ezta UPNko eta PSNko Legebiltzarreko taldeek ere. Euskal gatazkaren kontakizun bakarraren testuinguruan ondo ulertzen diren jarrerak dira –polizia gutxi batzuek torturatu dute, ez estatuak–; baina giza eskubideen begiradapean ulergaitzak dira bigarren, hirugarren edo laugarren mailako biktimak eta herritarrak bereizten dituzten jarrerak. ●

IDOIA ZABALETA / FOKU

Antonio Goñi Igoari eta Mikel Zabalzari ekainaren 25ean Iruñean egindako omenaldia. Zabalzaren kasua aski ezaguna da, baina etxarriarrarena ez. Goñi 1970ean atxilotu zuten Donostian Burgosko Prozesuaren protesten testuinguruan. Hamazortzi egunez inkomunikatuta egon zen eta torturatua izan zen. Aske utzi eta egun batzuetara bere buruaz beste egin zuen, bere emazteari gutun bat idatzita utzi ondoren.

